

Ա Ղ Յ Ո Ւ Ս Յ Ա Կ Ե Ն Ե Ր Ի Ց Ո Ւ Ց Ա Կ

I

1. Սևանի ավազանի հարավային և արևմտյան շրջաններում , հայտնաբերված կիկլոպյան հուշարձանների փառսեզ

II

2. Սևանի շրջանի (կիկլոպյան) փառսեզ-սխեման
3. Լեռնների կիկլոպյան ամրոցի հանույթը
4. Լեռնների կիկլոպյան ամրոցի 1-ին միջնաբերդի հանույթը
5. Լեռնների ամրոցի միջնաբերդի մանրամասներ
 1. Միջնաբերդի հյուսիսային մուտքի կտրվածքը
 2. Միջնաբերդի հարավային լանջում մի բնակարան
- 5ա 3. Միջնաբերդի հյուսիսային մուտքը
4. Միջնաբերդի հարավային մուտքը
6. Լեռնների ամրոցի մանրամասներ
 1. Ամրոցի արևելյան աշտարակ տանող ճանապարհը՝ փորված ժայռի մեռ
 2. Հարավ-արևմտյան աշտարակի մնացորդ
- 6ա 3. Ամրոցի պարսպի մի հատված
4. Աղբորիքների մակույկառև
7. Սևանից հյուսիս Մեծեկի լեռան գագաթին եղած «Մեծեկի» ամրոցի հանույթը
8. Լեռնների ամրոցի պահակակետի հանույթը
9. Մովսեսյանի գերեզմանոցի ամրոցի հանույթը
10. Նոռաշեն գյուղից 2 կմ. արևմուտք «Աղբի» ամրոցի հանույթը

III

11. Կամոյի անվան շրջանի Ունիկոսի երկրի մոտավոր սահմանների փառսեզը
12. Կամո ֆաղափի «Բերդի գլուխ» ամրոցի հանույթը
13. Հնագիտական նյութեր, գտնված «Բերդի գլխից» և շրջակա դամբարանադաշտից
 1. և 4. Միսմորենի (գտնված Կամոյում պետ. թատրոնի հիմքը փորելիս)
 2. Ապակյա ամանի բեկոր (գտնված «Բերդի գլխում»)
 3. Ապակյա սրվակ՝ ողկուզաձև (գտնված «Բերդի գլխում»)
 5. Կավաման (գտնված պետ. թատրոնի հիմքը փորելիս)
 6. Ապակյա սրվակ (գտնված պետ. թատրոնի հիմքը փորելիս)
- 13ա 7, 8, 9. և 10. Կավամաններ (գտնված պետ. թատրոնի հիմքը փորելիս)

11. Հուլունքներ (գտնված «Բերդի գլխում»)

14. Կամո. «Բերդի գլուխ» ամրոցի մանրամասներ
 1. «Բերդի գլուխ» տանող զետեղում մուտքի հատակագիծը Գավառագետի ափին
 2. Ուրարտական ամրոցի պարսպի հատված որմնահեցով
- 14ա Կամո. նյութեր «Բերդի գլուխ» ամրոցից
 3. Կավամանների բեկորներ
 4. Կավե զեմմա, գտնված «Բերդի գլխի» նշված պարսպի տակ
15. Կամո ֆաղափի ֆառանձավային դամբարանի նյութերը
 1. Ջրաման վեց օղակաձև զծերով, անփայլ
 2. Փոքր ջրաման, պռունկը դուրս ճկված
 3. Լայն փորով պուտուկ եղունգանախշերով
 4. Մի կանթով ջրաման բուրդաձև զծերով
 5. Փոքր ջրաման մի կանթով
 6. Մեկ կանթով ջրաման, երևում են զամբրի անցքերը
16. Գավառագետի վրայի ֆառե կամուրջի հանույթը
17. Կամո ֆաղափի մոտ Գավառագետի վրա եղած կամուրջի մանրամասներ
 1. Մի հատված քարե կամուրջից
 2. Նույն կամուրջից մի այլ հատված, որն արդեն հողի տակ է անցնում
- 17ա 3. Կամուրջից կանգուն մի աշք (թռիչք)
4. Քարե կամուրջի կտրվածքը
18. Լեռնի գյուղի մոտի առաջին ամրոցի հանույթը
19. Լեռնի գյուղի մոտի առաջին ամրոցի մանրամասներ
 1. Հյուսիսային պարսպի մի հատված
 2. Աշտարակ հիմնված ժայռի վրա և պարսպի մի մասը
- 19ա 3. Պարսպի ուղղահայաց կտրվածքը
4. Նույն ամրոցում կացարանի հատակագիծը
20. Լեռնի գյուղի մոտի երկրորդ ամրոցի հանույթը և կտրվածքը
- 20ա Լեռնի գյուղի մոտի երրորդ ամրոցի հանույթը
21. Լեռնի երրորդ ամրոցի մանրամասներ
 1. Ամրոցի ընդհանուր տեսքը արևմուտքից
 2. Նույն ամրոցի պարսպի մի հատված
- 21ա 3. Աշտարակի հիմք
4. Ամրոցի պարսպի մի հատված
22. Աղկալա գյուղի ամրոցի հանույթը
- 22ա Մանրամասներ Աղկալայի ամրոցից
 1. Ամրոցի ընդհանուր տեսքը հարավից

2. Միջնադարյան «իշխանանց» բերդի մի աշտարակ
23. «Աղջիկ աղի» գերեզմանի մասի սանձանարաման պարսպի և բնակավայրի հանույրը
24. Հայրիվանի մասի ամրացի հանույրը
25. Հայրիվան ամրացի մանրամասներ
1. Ամրոցի տեսքը արևմուտքից
 2. Ամրոցի արևմտյան պարսպի մի հատված
- 25ա 3. Դեպի ամրոց տանող ճանապարհը, ձախից՝ պարսպը
4. Ամրոցից դեպի բնակավայրը տանող գետնուղու մուտքը
26. Հայրիվանի գերեզմանացում գետաբերով ծածկված դամբարանը
27. «Ազատ» ֆաղափ բնակատեղիի և միջնաբերդի հանույրը
28. «Յորն աղբյուր» բնակավայրի և ամրացի հանույրը
29. Նորտղուզից 2 կմ. արևելք «Հերի դարի» ամրացի հանույրը
30. «Քանազեղ» կամ «Քանգեղ» (ս. Գևորգ) գյուղատեղի ամրացի հանույրը
- 30ա «Քանազեղ» ամրոցի պարսպի կտրվածքը և մի բնակարանի հատակագիծը
31. Քանազեղ ամրացի մանրամասներ
1. Ամրոցի ընդհանուր տեսքը
 2. Պարսպի մի հատված
- 31ա 3. Աշտարակի հիմք
4. Ժայռում փորված սանդ, աչից մի այլ փոքր սանդ
32. «Քանազեղ» ամրացից 2 կմ. հարավ պահակակետի հանույրը
33. «Կուռի իւրաքա» հնակատեղիի հանույրը
34. Արծվաբերդից 8 կմ. արևելք «Ղաւմուղ» ամրացի հանույրը
35. Լանջաղբյուր գյուղի «Պառավի վանք» ամրացի հանույրը
36. «Պառավի վանքի» ամրացի մանրամասներ
1. Պարսպի մնացորդը
 2. Ամրոցի տակի քարանձավի մուտքը
- 36ա 3. Աշտարակի հիմք
4. Օբսիդյան նշան և նետասլաց
37. Գեղարձնիք գյուղի մասի բնակատեղիի հանույրը
38. Լանջաղբյուր գյուղից հարավ-արևելք «Զորի իւրաքա» բնակատեղիի հանույրը
39. Սարմախան գյուղի մասի «Մաղկավան» ամրացի հանույրը
40. Մանրամասներ «Մաղկավան» ամրացից
1. Պարսպի մի հատված
 2. Ժայռի մեջ փորված օջախ-կրակարան
41. Արծվաբար գյուղի «Ժամի դարի» ամրացի հանույրը
42. Արծվաբար գյուղի «Ջաղացի դարի» ամրացի հանույրը
43. Մանրամասներ «Ջաղացի դարի» ամրացից
1. Պարսպի մի հատված
 2. Ժայռի մեջ փորված օջախ-կրակարան
44. «Մարբի ձորի» ամրացի հանույրը
- 44ա «Մարբի ձորի» ամրացի գետնուղին և պարսպի կտրվածքը
45. Հացառատ գյուղի «Բերդի գլուխ» ամրացի հանույրը
46. «Բերդի գլուխ» ամրացի շրջակա դամբարանադաշտից դուրս եկած կավամասներ
1. Մեկ կանթով ջրաման երկու ուռուցիկ գոտիով
 2. Պուտուկ շուրթը դեպի դուրս ճկված
 3. Ավելի խոշոր նույնանման պուտուկ
 4. Երեք ելուտներով և փորագրված գոտիներով ջրաման
 5. Մեկ կանթով, վերևից ներքև ակոսավորված ջրաման

6. Մեկ կանթով մի շարք գոտկագծերով պուտուկ
47. Բրաեզյա իրեր, գտնված «Բերդի գլուխ» (Հացառատ) ամրացի շրջակայքից
1. Հոպոպի արձանիկ պատվանդանի վրա
 2. Դեղձանիկի արձանիկ նույնպես պատվանդանի վրա
 3. Բադիկի արձանիկ կանթով
 4. Օղակով ցից
48. Կամա. «Խաչերի» ամրացի հանույրը
49. Կամա. «Չանդոյի ձորի» բնակատեղիի հանույրը
- 49ա Մանրամասներ «Չանդոյի ձորի» բնակատեղիից
1. Բնակատեղի ընդհանուր տեսքը
 2. Պարսպի մի հատված
50. Կամա. «Յանջալղ» ամրացի և բնակատեղիի հանույրը
51. «Յանջալղ» ամրացի մանրամասներ
1. Որմահեց հարավային պարսպում
 2. Հյուսիսարևելյան պարսպը, որի տակ պեղում է կատարվում
- 51ա. 3. Հարավային պարսպի մի հատված
4. Ամրոցի միջնաբերդի հատակագիծը և պարսպի կտրվածքը
52. Կամա. «Աղի բերդի» հանույրը
53. «Աղի բերդի» մանրամասներ
1. Աշտարակի հիմք
 2. Բերդի ընդհանուր տեսքը արևմուտքից
- 53ա 3. Բերդի պարսպի մի հատված
4. Պարսպի կտրվածքը

IV

54. Մարտունու շրջանի (Լուերուխի և Աղախունի երկրների) ֆարտեզը
55. Աղամխան գյուղից 2 կմ արևելք «Քրաս» ամրացի հանույրը
- 55ա Աղամխան գյուղից 2 կմ արևելք «Քրաս» ամրոցի պարսպի կտրվածքը
56. Աղամխան գյուղի մասի «Ներքին դեմեր» բնակավայրի հանույրը
57. Երանու գյուղի բուժարանական ֆերմայի տեղում «Ամրաց շենի» հանույրը
58. Երանու գյուղից 3 կմ արևմուտք «Նեղ բաղազ» ամրացի հանույրը
- 58ա «Նեղ բաղազ» բերդի աշտարակների ուղղածից կտրվածքը
59. Աղամխանից 3 կմ արևմուտք «Բերդի դաշ» ամրացի հանույրը և պարսպի կտրվածքը
60. Զորագյուղից 2 կմ արևմուտք «Սանգար ամրացի» հանույրը
- 60ա Զորագյուղից 2 կմ արևմուտք «Սանգար» ամրացի պարսպի կտրվածքը
61. «Սանգար» ամրացից մանրամասներ
1. Ամրոցի պարսպից մի հատված
 2. Ամրոցի մուտքը հյուսիսից
- 61ա 3. Ամրացի աշտարակներից մեկը
4. Սանգար ամրոցի տակ եղած քարանձավի մուտքը
62. Դաշտաձորի հարավային բարձունքի «Բերդի գլուխ» ամրացի հանույրը
63. Դաշտաձորի «Հերի բերդ» ամրացի հանույրը
64. Ղաւմալու գյուղի «Ջաղ կաղ» ամրացի հանույրը
65. Ղաւմալու գյուղի մասի «Ալբերդ ամրացի» հանույրը
- 65ա Մանրամասներ «Ալբերդ ամրացից»
1. «Ալբերդ» ամրոցի հարավ-արևելյան աշտարակը

2. Նույն ամրոցի հարավ-արևելյան աշտարակը
66. Մալտոնի ավանից մեկ կմ հարավ «Ամրոց շենի» հանույրը
67. Վաղաշենից մեկ կմ հարավ «Քյուրդի կող» ամրոցի հանույրը
68. Վաղաշենից 2 կմ հարավ «Ալոյի կող» ամրոցի հանույրը և ընդհանուր տեսարանը
69. Մովսիսար գյուղի մոտի «Թեյշեբաի» կամ «Օձաբերդ» ամրոցի հանույրը
- 69ա Նույն ամրոցի պարսպի և աղյուսաշար բնակարանի պատի կտրվածքը
70. Մանրամասներ «Օձաբերդ» ամրոցից
1. Ումահեց արևմտյան պարսպում
 2. Պարսպի մի հատված արևմուտքից
- 70ա 3. Ամրոցի մուտքը, աջից երևում է աշտարակը
4. Միջնաբերդի հյուսիս-արևմտյան աշտարակը
71. Աստղածորից 3 կմ հարավ «Վանքի ամրոցի» հանույրը
72. «Բրուտի բերդի» հանույրը
- 72ա «Բրուտ բերդի» մանրամասներ
1. Պարսպի հարավ-արևելյան հատվածը
 2. Ամրոցի մի աշտարակի հիմք
73. Վարդենիկ գյուղից 3 կմ հարավ, միջնաղարյան «Փափ-բառլի» կամ «Խրոքբեհ» գյուղատեղի ամրոցի հանույրը
- 73ա Վարդենիկ գյուղից 3 կմ հարավ միջնաղարյան Փափ-բառլի գյուղատեղի ամրոցի մանրամասներ
1. Ամրոցի պարսպի մի հատվածը
 2. Աշտարակներից մեկի հիմքը

Վ

- Ռասագեշարի շրջանի (Արկիկունի երկիր) ամրոցները
74. Կառնաղբյուր գյուղի «Փարե դուտ» ամրոցի հանույրը

75. «Փարե դուտ» ամրոցի մանրամասներ
1. Ամրոցի ընդհանուր տեսքը հյուսիս-արևելքից
 2. Պարսպի մի հատված
- 75ա 3. Ամրոցի հարավային պարիսպը
4. Մի ֆրագմենտ ամրոցի պարսպից
 5. Աշտարակներից մեկի հիմքը
76. Մովակ գյուղի մոտի ամրոցի հանույրը
- 76ա Մովակ գյուղի մոտի ամրոցի մանրամասներ
1. Ամրոցի ընդհանուր տեսքը
 2. Ամրոցի պարսպի կտրվածքը
77. Մանրամասներ Մովակ գյուղի ամրոցից
1. Ուրարտական արձանագրություն ժայռի վրա
 2. Քարանձավի մուտք
- 77ա 3. Մի այլ քարանձավի մուտք
4. Երրորդ քարանձավի մուտքը
78. Ակունք գյուղի մոտի «Կլուր դարի» ամրոցի հանույրը
- 78ա Մանրամասներ «Կլուր դարի» ամրոցից
1. Բնակարանի պատը շարված լժրծված աղյուսով
 2. Բարձունքի արևելյան լանջը և ամրոցի պարիսպը

ՎԻ

- Կրասնոսելսկի շրջանի, Սևանա լճի ափամերձ ամրոցները
79. Զիլ գյուղից 2 կմ հյուսիս «Դաշտի լեռ» ամրոցի հանույրը
- 79ա Մանրամասներ «Դաշտի լեռ» ամրոցից
1. Պարսպի մի հատված
 2. Աշտարակի հիմք
80. Արդանիշ գյուղի հյուսիս-արևմուտքում գտնվող ամրոցի հանույրը

СПИСОК ТАБЛИЦ

I

1. Карта циклопических памятников, обнаруженных в южных и западных районах Севанского бассейна

II

2. Карта-схема Севанского района (Киезун)
3. Топоъемка циклопической крепости у села Лчашен
4. Топоъемка I-й цитадели крепости Лчашен
5. Детали из цитадели
 1. Разрез северного входа в цитадель
 2. Жилое помещение на южном склоне цитадели
- 5а. 3. Северный вход в цитадель
4. Южный вход в цитадель
6. Детали крепости Лчашен
 1. Дорога, ведущая к восточной башне крепости, выдолбленной в скале
 2. Остатки башни на юго-западной стене крепости
- 6а. 3. Отрезок крепостной стены
4. Зернотерка из помещения крепости
7. Топоъемка циклопической крепости на горе Мецет севернее гор. Севана
8. Топоъемка Сторожевого поста Лчашенской крепости
9. Топоъемка в районе кладбища села Цовагюх
10. Топоъемка крепости «Агл» в 2-х км северо-западнее Норашена

III

11. Карта границ страны «Уеликухи», ныне район им. Камо
12. Топоъемка крепости «Берди-глух» гор. Камо
13. Археологические материалы из «Берди-глух» и из могильного поля в районе крепости
 - 1 и 4. Курительные трубки (найлены при рытье фундамента гос. театра города Камо)
 2. Обломок стеклянного сосуда (из крепости Берди-глух)
 3. Стеклянный сосуд из крепости Берди-глух
 5. Глиняный сосуд (из фундамента гос. театра)

6. Стеклянный сосуд (из фундамента гос. театра)

- 13а. 7, 8, 9 и 10. Глиняная посуда из «Берди-глух» и могильного поля в районе крепости
11. Бусы (из крепости Берди-глух)
14. Детали из крепости «Берди-глух»
 1. Топоъемка входа подземной дороги у берега р. Гаварагет, ведущей в крепость Берди-глух
 2. Контрфорс в стене урартской крепости
- 14а. 3. Фрагмент глиняной посуды
4. Фрагмент глиняной геммы
15. Керамическая посуда из пещерной могилы гор. Камо
 1. Фпала, без блеска, с шестью кольцеобразными линиями
 2. Фпала (маленькая), края выгнуты наружу
 3. Кувшин со вздутым туловом и венчиком
 4. Фпала одноручная с вдавленными линиями вокруг тулова
 5. Маленькая одноручная фпала
 6. Чаша одноручная, с дырками на стенах для скобов
16. Каменный мост и дорога, подходящая к мосту на реке Гаварагет
17. Виды «Каменного моста»
 1. Отрезок моста
 2. Участок моста, уходящий под землю
- 17а. 3. Один пролет моста, сохранившийся поныне
4. Вертикальный разрез моста
18. Топоъемка I крепости у села Лчап
19. Виды крепости
 1. Участок стены
 2. Башня и часть крепостной стены
- 19а. 3. Вертикальный разрез стены
4. План одного жилища I крепости
20. Топоъемка II крепости у села Лчап и вертикальный разрез стены
- 20а. Топоъемка III крепости у села Лчап
21. Виды из III крепости у села Лчап
 1. Общий вид крепости с запада
 2. Участок стены крепости
- 21а. 3. Остаток башни

4. Отрезок крепостной стены
22. Топосъемка крепости у села Агкала
 - 22а. Детали из крепости у села Агкала
 1. Общий вид крепости с юга
 2. Остатки башни средневековой крепости «Ишгананц»
23. Топосъемка пограничной циклопической стены и поселений в районе могилы «Ахчик-Тга»
24. Топосъемка крепости у села Айриванк
25. Виды крепости Айриванк
 1. Вид на крепость с запада
 2. Отрезок западной крепостной стены
- 25а. 3. Дорога к крепости, слева крепости стена
4. Подземный вход к поселению
26. Курган с каменной насыпью, кладбище села Айриванк
27. Топосъемка поселения и цитадели «Азат-Хараба»
28. Топосъемка поселения и крепости «Етн-Агбюр»
29. Топосъемка крепости «Гери-дар» в 2-х км от села Норадус
30. Топосъемка крепости на территории средневекового села «Канагех» или «Кангех» — (св. Геворг)
 - 30а. План жилого помещения и разрез крепостной стены
31. Виды крепости «Канагех»
 1. Общий вид крепости
 2. Отрезок крепостной стены
- 31а. 3. Основание башни
4. Ступка, выдолбленная в скале
32. Топосъемка Сторожевого поста в 2-х км южнее Канагеха
33. Топосъемка поселения «Куры-Хараба»
34. Топосъемка крепости «Кулмух» и 8 км восточнее села Арцвакар
35. Топосъемка крепости «Парави-Ванк» у села Ланчагбюр
36. Виды крепости «Парави-Ванк»
 1. Остаток стены
 2. Вход в пещеру под крепостью
- 36а. 3. Основание башни
4. Кремневый наконечник стрелы из крепости
37. Топосъемка поселения у села Гегаркуник
38. Топосъемка поселения «Дзори Хараба» юго-восточнее села Ланчагбюр
39. Топосъемка крепости «Цахкаван»
40. Виды крепости «Цахкаван»
 1. Участок стены крепости
 2. Очаг, выдолбленный в скале
41. Топосъемка крепости «Джамли-дар» у села Арцвакар
42. Топосъемка крепости «Джагац-дар» у села Арцвакар
43. Виды крепости «Джагац-дар»
 1. Отрезок стены крепости
 2. Очаг, выдолбленный в скале
44. Топосъемка крепости «Мртби-дзор»
 - 44а. План, разрез стены и вход в подземную дорогу

2. Вход в крепость с севера
45. Топосъемка крепости «Берди-Глух» у села Ацираг
46. Сосуд, найденный в могильном поле в районе «Берди-Глух»
 1. Кувшин одноручный с двумя рельефными поясами
 2. Кувшин, края венчика загнуты наружу
 3. Кувшин большого размера, венчик загнут наружу
 4. Маленький кувшин с тремя выступами
 5. Фиаля одноручная с вертикальными каннелюрами
 6. Сосуд одноручный, тулово украшено линейными орнаментами
47. Бронзовые изделия, найденные в могильном поле в районе «Берди-Глух»
 1. Удод на шарнирном постаменте
 2. Канарейка на шарнирном постаменте
 3. Утенок с кольцом
 4. Штырь с кольцевой конечностью
48. Камо: топосъемка крепости «Хачер» и вертикальный разрез стены
49. Камо: топосъемка поселения «Чандо-дзор»
 1. Общий вид поселения
- 49а. Отрезок стены крепости
50. Камо: топосъемка крепости и поселения «Енджалг»
51. Детали крепости «Енджалг»
 1. Контрфорс в южной стене цитадели
 2. Северная стена, где производятся раскопки
- 51а. 3. Отрезок южной стены
4. Топосъемка цитадели и разрез стены
52. Камо: топосъемка крепости «Аги-берд»
53. Виды крепости «Аги-берд»
 1. Основание башни
 2. Общий вид крепости
- 53а. 3. Отрезок крепостной стены
4. Вертикальный разрез стены

IV

54. Карта мартунинского района (страны Лиерухи и Адазуни)
55. Топосъемка крепости «Кра» в 2-х км от села Адамхан
 - 55а. Вертикальный разрез стены
56. Топосъемка поселения «Неркин-Деме» в 1,5 км от села Адамхан
57. Топосъемка поселения Птпцефермг села Еранос
58. Топосъемка крепости «Нег-Богаз» в трех км от села Еранос
 - 58а. Вертикальный разрез стены и башни
59. Топосъемка крепости «Берди-дош» в 3-х км от села Адамхан и вертикальный разрез стены
60. Топосъемка крепости «Сангар»
 - 60а. Вертикальный разрез стены
61. Виды крепости «Сангар»
 1. Участок крепостной стены

- 61а. 3. Одна из башен Сангари
4. Вход в пещеру на южной стороне крепости
62. Топоъемка крепости «Берди-Глух» в Даштадзоре
63. Топоъемка крепости «Гелу-Берд»
64. Топоъемка крепости «Джоч-ког» у села Верхн. Каранлух
65. Топоъемка
- 65а. Виды крепости «Алберд»
1. Юго-западная башня
 2. Юго-восточная башня
66. Топоъемка крепости-поселения в 1 км на юг от поселка Мартунн
67. Топоъемка крепости «Кюрди-ког» в одном км от села Вагашен
68. Топоъемка и виды крепости «Алоу-ког» в двух км от села Вагашен
69. Топоъемка крепости «Тейшебаини», или «Оцаберд»
- 69а. Вертикальный разрез стен жилищ из сырцевого кирпича
70. Виды крепости «Оцаберд»
1. Один из контрфорсов в западной стене
 2. Участок западной стены
- 70а. 3. Вход в крепость, справа видна башня
4. Северо-западная башня цитадели
71. Топоъемка крепости «Ванки-Амроц» в 3-х км от села Астхадзор
72. Топоъемка крепости «Брути-берд»
- 72а. Виды крепости «Брути-берд»
1. Участок юго-восточной стены
 2. Одна из башен крепости
73. Топоъемка крепости «Кавтарли», или «Хрбек», в 3-х км от села Варденис
- 73а. Виды крепости «Кавтарли»
1. Отрезок стены крепости
 2. Одна из башен крепости

V

Крепости района Басаргечар

74. Топоъемка крепости «Каре-дур» у села Карчагбюр
75. Виды крепости «Каре-Дур»
1. Общий вид крепости с северо-востока
 2. Отрезок крепостной стены
- 75а. 3. Южная стена крепости
4. Фрагмент крепостной стены
 5. Основание башни
76. Топоъемка крепости у села Цовак «Аржикуни»
- 76а. 1. Общего вида крепости у села Цовак
2. Вертикального разреза стены
77. Виды крепости у села Цовак
1. Клинообразная надпись на скале
 2. Вход в первую пещеру
- 77а. 3. Вход во вторую пещеру
4. Вход в третью пещеру
78. Топоъемка крепости «Клор-дар» у села Акунк
- 78а. Детали из крепости «Клор-дар»
1. Стена помещения (из сырцевого кирпича)
 2. Восточный склон высоты и стена крепости

VI

Циклопические крепости в прибрежной полосе озера Севан Красносельского района

79. Топоъемка крепости «Дашти-Лер» в двух км севернее села Джил
- 79а. Детали из крепости «Дашти-Лер»
1. Отрезок стены крепости
 2. Основание башни
80. Топоъемка крепости в северо-восточной части села Артангиз.

LIST OF TABLES

I

1. *Map of Cyclopean monuments uncovered in the southern and western parts of the basin of lake Sevan.*

II

2. *Map-scheme of the area of Sevan (the land of Klekhon)*
3. *Plan of Cyclopean fortress in Lechashen*
4. *Finds from the citadel of Lechashen's Cyclopean fortress*
5. *Fragments of the citadel of the Lechashen fortress:*
 1. A cross-section of the northern entrance to the citadel
 2. A quarter in the southern slope of the citadel
- 5a. 3. *The northern entrance to the citadel*
4. *The southern entrance to the citadel*
6. *Details of the living quarters of the Lechashen fortress:*
 1. A. A path leading to the eastern tower of the fortress, dug out in a rock
 2. Remains of the south-western tower
- 6a. 3. *Part of the fortress wall*
4. *Querns (boat-shaped)*
7. *Findings from the Metsep fortress on the summit of the mountain bearing the same name, north of Sevan*
8. *Findings from "The Guardroom" of Lechashen fortress*
9. *Finds from the fortress of Tsovaguykh graveyard.*
10. *Finds from the "Aghel" fortress, 2 km west of the village of Norashen*

III

11. *Map-scheme of the rough confines of the land of Ouellikoukh (Kamo district)*
12. *Finds from the "Berdi-Glookh" fortress of the town of Kamo*
13. *Archaeological finds excavated at Berdi-Glookh and the neighbouring graveyard*

1. and d. pipes (unearthed while digging the foundation of the slate theatre in Kamo)
2. a fragment of glass vessel (found in Berdi-glookh)
3. cluster-shaped flask of glass (found in Berdi-glookh)
5. earthenware (unearthed while digging the foundation of the slate theatre)
6. glass bowl (unearthed while digging the foundation of the slate theatre)
- 13a. 7, 8, 9 and 10 pottery (unearthed while digging the foundation of the slate theatre) 11 beads (found in Berdi-glookh)
14. *Details and objects from Berdi-glookh in Kamo*
 1. Plan of underground passage leading to Berdi-glookh on the river bank of Gavraguet
 2. Wall and buttress of an Urartean fortress (in Berdi-glookh)
- 14a. 3. *Fragments of pottery from Berdi-glookh*
4. *Earthen incision found at the above-named wall in Berdi-glookh*
15. *Objects dug out from the rupestrial tomb in the town of Kamo*
 1. Carafe with six ring-shaped lines, unpolished
 2. Small carafe with everted lip
 3. Nail-incised vessel with ball-shaped body
 4. One-handle carafe with circular lines
 5. One-handle small carafe
 6. One-handle carafe, with apparent incised furrows
16. *Stone Bridge on the river Gavraguet and findings from the approaching road*
17. *Pictures of the Stone Bridge:*
 1. Section of the stone bridge on the Gavraguet
 2. Another section of the same bridge that runs underground
- 17a. 3. *A span of the stone bridge that has remained intact*
4. *Cross-section of the Stone Bridge*

18. Findings from the First Fortress near the village of Lechap
19. Details and section of the first fortress near the village of Lechap:
 1. Segment of the northern wall
 2. Segment of the wall with a tower on a rock
- 19a. 3. Longitudinal section of the wall of the first fortress
 4. Plan of dwelling in the same fortress
20. Plan of the second fortress near the village of Lechap
- 20a. Plan of the third fortress near the village of Lechap
21. *Fragments of the third fortress near Lechap:*
 1. General view of the fortress, on the west
 2. Segment of the wall of the same fortress
- 21a. 3. Foundation of the fortress
 4. Section of the fortress wall
22. Findings from the fortress of Aghkala village:
- 22a. *Details from the fortress of Aghkala*
 1. General view of the fortress, on the south
 2. Tower of the mediaeval citadel of "Ishkhanalas"
23. Partition wall at the graveyard "Aghchik-Teghu" and findings from its living quarters
24. Fortress of the village of Halrtan
25. *Details of Halrtan fortress:*
 1. View of Halrtan fortress, on the west
 2. Segment of the western wall of the fortress
- 25a. 3. Road leading to the fortress; wall on the left
 4. Entrance of the underground passageway leading from the fortress to the dwelling site
26. *Boulder covered tomb in the graveyard of Halrtan*
27. The habitation "Azat-Kharaba" and findings from its citadel
28. The habitation of "Yot Aghbyur" and findings from its citadel
29. Finds from the fortress "Heri-dar", 2 km. east of Noradooz
30. Finds from the fortress of the village of Kanaguegh or Kanguegh (St. George)
- 30a. *A cross-section of the fortress wall of Kanaguegh and the plan of a dwelling*
31. *Details of the fortress of Kanaguegh:*
 1. General view of the fortress
 2. Segment of the fortress
- 31a. 3. Foundation of the lower
 4. Rupestral mortar; another small mortar on the right
32. An outpost 2 km south of the fortress of Kanaguegh
33. Finds from the dwelling site "Koori-kharaba"
34. Finds from the fortress of "Ghoomloukh", 8 km east of the village of Artsvakar
35. The fortress of "Paravl vank" near the village of Lanjaghbyur
36. Details of the fortress of "Paravl vank":
 1. The remains of the fortress
 2. Entrance to the cave below the fortress
- 36a. 3. Foundation of the lower
 4. Almond-shaped arrow made of obsidian
37. Finds from a dwelling quarter, near the village of Guepharkoonik
38. Findings from the dwelling quarters of "Dzori-kharaba", south-east of the village of Lanjaghbyur
39. Finds from the fortress of "Tsaghkavan", near the village of Sarookhan
40. *Details of the fortress of Tsaghkavan:*
 1. Segment of the fortress
 2. A hearth dug in a rock
41. Finds from the fortress of "Zhaml dar", near the village of Artsvakar
42. Finds from the fortress of "Jughatsl dar" near the village of Artsvakar
43. *Details of the fortress of "Jughatsl dar":*
 1. Segment of the wall
 2. Hearth dug in a rock
44. Finds from the fortress of "Meretbi Dzor"
- 44a. Underground passageway and cross-section of the wall of "Meretbi Dzor" fortress
45. Finds from the fortress of "Berdi-glookh" near the village of Hatsarat
46. *Earthenware uncovered from the necropolis outlying the fortress of Berdi-glookh:*
 1. One-handle water vessel with two marvered belts
 2. Earthen jar with everted lip
 3. A similar jar of larger dimensions
 4. Small earthen vessel with three protrusions replacing handles
 5. One-handle water vessel, with vertical furrows
 6. One-handle earthen vessel with several marvered belts
47. *Bronze objects found from the necropolis outlying the fortress of Berdi-glookh (Hatsarat):*
 1. Statuette of a hoopoe on a pedestal
 2. Statuette of a canary on a pedestal
 3. Statuette of a duckling, with a handle
 4. Stake with ring
48. Kamo. Finds from the fortress of "Khacher" and a cross-section of the wall
49. Kamo. Finds from the habitation of "Chandol Dzor"
- 49a. 1. General view of the habitation site
 2. Section of the wall
50. Finds from the habitation and fortress of "Yonja-lekh" in Kamo
51. *Details of the same fortress:*
 1. Buttress in the southern wall
 2. Northern wall, the site of excavations
- 51a. 3. Segment of the southern wall
 4. Plan of the fortress citadel and a cross-section of the wall
52. Kamo. Finds from the fortress of "Aghl"

53. *Details of the fortress of „Aghi“:*
 1. Foundation of the Tower
 2. General view of the fortress, on the west
 53a. 3. Segment of the fortress wall
 4. Longitudinal section of the fortress wall

IV

54. *Map-Scheme of the district of Martoony (Lower-
 okhi and Adakgooni)*
 55. Findings from the fortress „Kera“, 2 km east of the
 village of Adamkhan
 55a. Cross-section of the fortress wall of „Kera“ 2 km
 east of the village of Adamkhan
 56. Findings from habitation of „Nerkin Demer“, near
 the village of Adamkhan.
 57. Findings from the fortress in the village of Yeranos
 where a poultry farm stands now
 58. Findings from the fortress „Negh-Boghaz“, 3 km
 west of the village of Yeranos
 58a. Longitudinal section of the fortress towers of
 „Negh-Boghaz“
 59. Findings from and a wall section of the fortress
 „Berdi-Dosh“, 3 km west of the village of Adam-
 khan
 60. Findings from the fortress of „Sangar“, 2 km west
 of the village of Dzorakyukh
 60a. A cross-section of the fortress wall of „Sangar“
 61. *Details of the fortress of „Sangar“:*
 1. Segment of the fortress wall
 2. Entrance to the fortress on the north
 61a. 3. One of the towers of the fortress
 4. Entrance to the cave below the fortress
 62. Findings from the fortress of „Berdi-glokh“ on the
 southern elevation of Dashtisor
 63. Findings from the fortress „Heri-Bepd“ in Dash-
 tadzor
 64. Findings from the fortress of „Joj-Kogh“, near the
 village of Daranlookh
 65. Findings from the fortress of „Albert“ in the vicini-
 ty of the village of Daranlookh
 65a. *Details of the fortress of „Albert“*
 1. South-western tower of the fortress of „Al-
 bert“
 2. South-eastern tower of the same fortress
 66. Findings from „Amrosts-Shen“, 1 km south of the
 settlement of Martoony
 67. Findings from the fortress „Kyurdi-Gogh“, 1 km
 south of Vaghashen
 68. Findings from the fortress „Aloyl-Gogh“, 2 km south
 of the same village
 69. Findings from the fortress „Teyshebaini“ or „Odza-
 berd“ near the village of Tsovinar
 69a. Section of the brick-walled habitation and wall of
 the same fortress

70. *Details of the fortress „Odzaberd“:*
 1. Buttress in the western wall
 2. Segment of the western wall
 70a. 3. Entrance to the fortress: lower seen on the right
 4. North-western tower of the citadel
 71. Findings from the fortress of „Vank“, 3 km south
 of Asghadzor
 72. Findings from the fortress „Broodi-berd“;
 72a. *Details of „Broodi-berd“:*
 1. Segment of the south-eastern wall
 2. Foundation of a tower of the fortress
 73. Findings from the fortress of the mediaeval village
 „Kaftarli“ or „Kherbek“, 3 km south of the village
 of Vardenik
 73a. *Details of the fortress of the rural area „Kaftar-
 li“:*
 1. Segment of the fortress wall
 2. Foundation of one of the towers
*Fortresses of the district of Bassarguechar (land of
 Arkookin)*
 74. Findings from the fortress of „Kare-door“, near the
 village of Karchaghbyur
 75. *Details of the fortress of Kare-door:*
 1. General view of the fortress on the north-
 east
 2. Segment of a wall
 75a. 3. Southern wall of the fortress
 4. Fragment from the fortress wall
 5. Foundation of one of the towers
 76. Findings from the fortress near the village of Tsovak
 76a. *Details of the fortress near the village of Tsovak:*
 1. General view of the fortress
 2. Cross-section of the fortress wall
 77. *Details of the fortress near the village of Tsovak:*
 1. Urartean Inscription on rock
 2. Entrance to the cave
 77a. 3. Entrance to another cave
 4. Entrance to a third cave
 78. Findings from the fortress of „Kelor-day“ near the
 village of Akoonk
 78a. *Details of the fortress of „Kelor-dar“:*
 1. Adobe wall of a dwelling
 2. Eastern slope of the elevation and the for-
 tress wall

NEAR LAKE FORTRESSES OF THE DISTRICT OF KRASNOSELSK

79. Findings from the fortress of „Dashti-ler“, 2 km
 north of the village of Jil:
 79a. *Details of the fortress of „Dashti-ler“:*
 1. Segment of the wall
 2. Foundation of a tower
 80. Findings from the fortress near the village of Arta-
 nish.